

SAMMENTRÆF MED HVALROSSER

Af zoologen *Alwin Pedersen*

Hvalrossen hører ikke til de mest udprægede havpattedyr. Selv om den nok kan tage sig en lur i vandet, medens den med oppustede lunger driver i vandskorpen, så holder den dog af en gang imellem at begive sig på det tørre for rigtigt at hvile ud. Sålænge den endnu var uforstyrret, søgte den helst sin hvile på landjorden, og den havde da overalt i sit store udbredelsesområde faste hvilepladser, som hvert år blev besøgt af antagelig de samme flokke, men siden har altfor ihærdige efterstræbelser gjort den forsigtig. Nu lægger den sig på isen, hvorfra den lettere kan flygte i sit rette element, når dens mægtige fjende kommer over den. Dog sker det endnu, at man i meget af-sides liggende egne kan støde på en hvalrossovepads på land. Således er jeg på mine rejser i Nordøstgrønland stødt på to, hvorefter den ene lå i Dovebugten ikke langt fra Danmarkshavn.

Sammen med en af mine rejsefæller havde jeg i Danmarkshavn forladt skibet for at opsøge en pelsjægerlejr længere inde i bugten. Vi havde netop startet vor motorbåd, da vi allerede så jægerne komme gående langs kysten. De solbrændte vejrbidte mænd, der ellers ikke syntes at lade sig gå på af noget, var endnu ganske optaget af et møde, de kort forinden havde haft på den nøgne barske klippekyst. Da de roede langs kysten var de pludselig stødt på en stor flok hvalrosser, af hvilke de fleste lå på land. Men da de prøvede at ro forbi dem, viste de sig så nærgående, at det kun med nød og næppe var lykkedes for dem at redde sig i land, hvorefter de havde foretrukket at efterlade båden og tilbagelægge resten af vejen til fods.

Opfyldt af forventning sejlede vi ind i bugten i den tidlige morgen, medens den lavt stående sol forlenede de endeløse drivismarker, der syntes at opfylde hele bugten, med en egen barsk skønhed. Det blev en drøj og besværlig sejlads mellem store isflager, der var i stadig bevægelse og truede med at knuse os i deres favn. Først da vi havde passeret et langt fremspringende næs, bedredes isforholdene; der åbnede sig brede kanaler i isen, og ved at følge en af disse, nåede vi snart ud i åbent vand.

Medens vi i den tætte drivis ikke havde set noget dyreliv, passerede vi nu gentagne gange forbi isflager med hvalrosser. De fleste af dem lå og sov og tog ikke ringe-

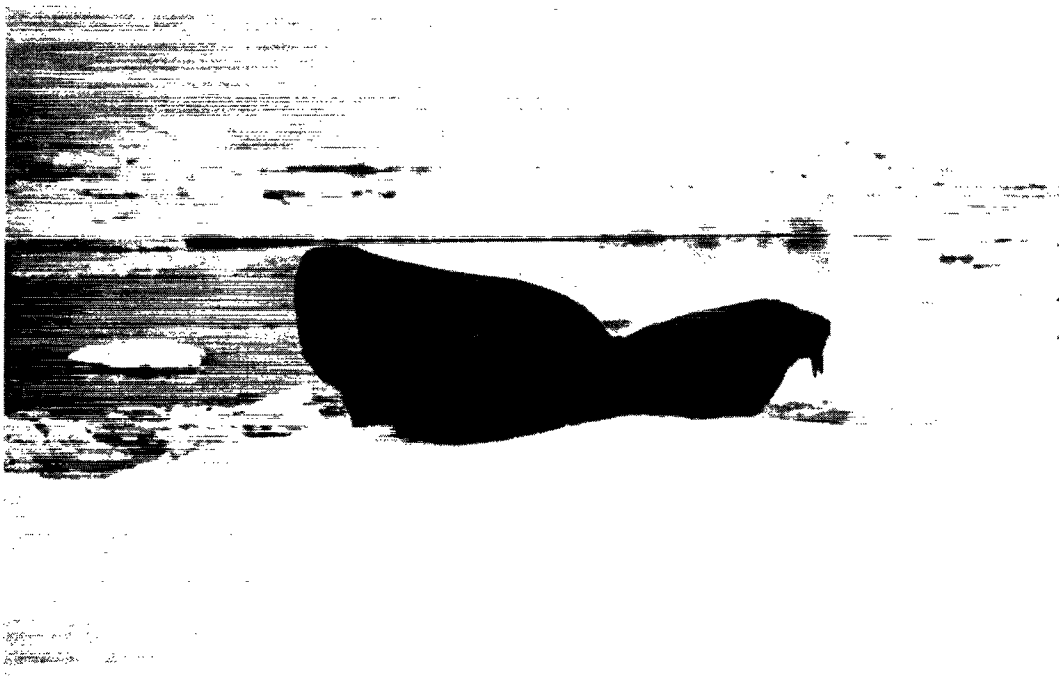
ste notits af os; kun én gang, da vi sejlede temmelig tæt forbi dem, rejste de sig op og så på os, men de rørte sig ellers ikke og lagde sig ned igen for at fortsætte deres afbrudte søvn. Det forbavsede os, hvor lunt og stille der var her inde i bugten; at hvalrosserne havde valgt netop dette sted til at nyde sommersolens velgørende varme efter den lange mørketid, skyldtes sikkert ikke en tilfældighed.

Ved middagstid gjorde jægerne os opmærksomme på, at vi nu nærmede os hvalrossernes soveplads. Af forsigtighedsgrunde sejlede vi i en stor bue udenom den og nærmede os kysten nogle hundrede meter længere borte og gik her i land. Alle vore yderligere forsigtighedsforanstaltninger for ikke at vække de sovende kolosser, viste sig snart at være ganske overflødige. Da vi rejste os bag den sidste dækning og trådte frit frem, var der ingen af de sovende kæmper, der røbede at have set os. Vi gik endnu nærmere og stod snart kun tre skridt fra den nærmeste. Den lå på ryggen, udstrakt i hele sin længde og trak vejret i lange dybe drag og var så opslugt af søvnen, at jeg tror, vi kunne have rørt ved den, uden at den havde mærket os. Sådan lå de alle; de fleste i det bløde sand, andre på klipperne, nogle brugte en sidemand som hovedpude, men alle sov de. Deres dybe åndedrag, nu og da ledsaget af en højlydt snorken, var den eneste lyd, der hørtes fra de omkring et halvt hundrede dyr, som i den bagenæste sol i sandet mellem de lave klipper havde fundet sig et ganske velegnet hvilested.

Det skete et par gange, at stilheden blev afbrudt af dybe suk og en så inderlig stønnen, at vi i begyndelsen troede, der måtte være noget i vejen med disse dyr. Men da vi så nærmere på dem, viste det sig, at den pågældende kun var ved at forandre sin stilling; blot det, at den løftede sit hoved, var årsag nok til de mest hjerteskræende suk.

En ejendommelig afstandtagende følelse kom op i en, når man så nærmere på disse dyr. De uskønne sæklignende kroppe, der var fladtrykt under deres egen vægt, det kantede hoved, der uden overgang stak frem af den umådelige krop og ofte sad halvt skjult under en mægtig hudfold, som fra ryggen krængede ud over det, den sparsomme hårvækst, som nu, da solen havde tørret den, havde en usund brunrød farve, afbrudt af bare steder og gennemfuret på kryds og tværs af dybe ar, medens kroppen hos andre individer yderligere var oversået med større og mindre lysere pletter. Alt dette, i forbindelse med de ubeherskede livsytringer efterlod indtrykket af en lidet tiltalende selvoptaget skabning.

Vi lagde snart mærke til, at hele flokken bestod af fuldvoksne dyr, hvis kraftige veludviklede hugtænder viste, at de alle var hanner, måske gamle veteraner, der her havde dannet deres egen sammenslutning. Sådanne hvalrosflokke, bestående udelukkende af hanner, er også kendt fra andre dele af de arktiske egne, men hvilke forhold, der ligger til grund for, at disse individer på så afgjort måde holder sig borte fra familielivet, vides ikke. Var de dyr, vi her så ligge udstrakt på jorden, og blandt hvilke der var ganske imponerende eksemplarer, allesammen undermålere,

I den tætte drøis passerede vi gentagne gange isflager med hvalrosser.

Foto: Alwin Pedersen

jaget bort af familiernes kampprøvede hanner, og hvor var de i så fald kommet fra? Hvalrossen lever ellers i familier, der igen slutter sig sammen til store flokke for at beskytte den opvoksende ungdom. Men her på østkysten er sådanne familieflokke ukendte. Forklaringen på de østgrønlandske hvalrossers herkomst er derfor antagelig den, at der foregår en stadig tilvandring af hanner fra familieflokkene i havet vest for Grønland, en vandring, som kun kan foregå langs nordkysten af Grønland. Hvalrosfamilierne i Vestgrønland er således en forudsætning for den østgrønlandske hvalrosbestand.

Nu havde vi stået her i godt og vel et kvarter, men stadig var der ingen af de velnærede kolosser, som skænkede os den mindste opmærksomhed. Ind imellem deres sukkende og stønnende livsytringer var her stille. Solen bagte på det gule sand og de blankslidte klipper, et par gråmåger kredsede over os i lav flugt, tavse og spejdende. På en lav klippeknold sad en ravn, og ind imellem de sovende kæmper hoppede nogle småfugle: stenpikkere og snespurve, og delikaterede sig med de snyltere, hvalrosserne havde kradset eller gnedet af sig, og som var faldet til jorden.

Foran os lå en stor, fuldvoksen han, som vi efter et flygtigt blik over de sovende kolossers rækker bedømte til at være den største i flokken, en sand kæmpe, hvis 1½

tusinde kilo bredte sig over det meste af en lille klippes skrånende flade. Et stenkast vækkede den af dens dybe slummer. Med stort besvær vendte den sig om på siden og rejste sig på sine svære forluffer. Så endelig drejede den hovedet og så på os med et udtryk af umådelig forbavselse. Så vendte den sig til den modsatte side, for uden indledning af nogen art at plante sine tænder i sin sidemands ryg, hvilket var mere end nok til at kalde denne tilbage til virkeligheden.

Hvorledes det skete, så vi ikke, men pludselig var hele flokken i oprør. Vi hørte de mægtige kroppe skure mod klipperne og mod hverandre, medens de opskræmte dyr under dumpe brøl, grynten og en højlydt prusten væltede sig mellem hinanden. Overalt lynede deres hugtænder i solen som skarpe, blanke våben, medens en frastødende animalsk varme, blandet med en skarp, ubehagelig lugt, slog os imøde, og uvilkårligt trak vi os et stykke tilbage overfor de uhyre kræfter, der her kom til udfoldelse. Vi så dog intet til de drabelige hug, som disse dyr efter andre polarrej-sendes beretninger skal tildele hinanden i en situation som denne. Nok så vi dem hugge til hinanden, men ingenlunde således, at blodet flød, og da de alle var kommet på ret køl, var der intet i vejen mere.

Hvalrossen er så nærsynet, at den ikke kan opdage et menneske, som befinder sig i nogen afstand fra den og forholder sig ubevægelig. Dette viste sig også her. Først da vi igen rørte på os og gik nogle skridt nærmere, opdagede de os, og nu så de direkte på os. Men med hvilke øjne; de var blodsprængte, hos nogle ligefrem blodrøde, som jeg ellers aldrig har set det hos de hvalrosser, jeg har været så tæt inde på livet. Nogle havde samtidig et så stærkt lidende udtryk i øjnene, at man alligevel ikke kunne frigøre sig for det indtryk, at disse dyr måtte fejle noget. Under en senere undersøgelse af sovepladsen fik jeg da også min formodning bekræftet, at disse gamle hanner befandt sig i hårfældningen, en for alle hårklædte havpattedyr vistnok smertefuld proces, som åbenbart ikke kan foregå i vandet.

Endnu en ting så jeg her for første gang; det var hvalrossens lighed med hesten. Ofte havde jeg tidligere stillet mig spørgsmålet, hvorfor hvalrossen af middelalderens fangstfolk og lærde var blevet døbt havhesten, skønt den hverken i sit ydre, sin stemme eller sin væremåde har noget, der leder tanken hen på dette nyttige dyr. Jeg opdagede det ganske tilfældigt i det øjeblik, da de af deres dybe søvn vækkede kolosser rejste sig op på deres forben. Deres buede, svære nakke, det fra siden sete aflange hoved, hele ryglinien, men navnlig den svære nakkens karakteristiske bøjning gav dem en ikke ringe lighed med en svær bryggerhest. Der består for mig ingen tvivl om, at middelalderens fangstfolk ofte har set hvalrossen i netop denne stilling, når de angreb den på landjorden, og at dette indtryk af dens ydre må have fæstnet sig dybest i deres erindring.

*Hvorledes det skete så vi ikke, men pludselig
var hele flokken i oprør. På hvalrossen yderst til venstre ses tydeligt dens lighed med hesten.*

Foto: Alwin Pedersen

Pludselig vendte de alle hovederne mod vandet, og som på et givet tegn satte hele flokken sig i bevægelse mod stranden. Jeg havde ikke troet, at det var muligt for disse tonstunge kroppe at flytte sig her på land på anden måde end ved at mave og rulle sig frem, men det gik forbavsende godt, når de først var kommet op på de mægtige svømmefødder, der virkelig lod sig bruge til at gå på. De gik på alle fire ligesom et rigtigt landdyr, dog med den voluminøse bug slæbende henad jorden. Under dette lagde jeg mærke til, med hvilken omhu disse dyr undgik at støde deres tænder mod klipperne. Ikke et eneste af dem så jeg tage sine tænder i brug, når det med møje og besvær slæbte sig hen over en forhindring. Heller ikke har jeg set en hvalros bruge sine tænder, når den arbejdede sig frem på landjorden eller på isen. Det kan således ikke skyldes disse forhold, når man så ofte ser hvalrosser, der har knækket en eller endog begge deres tænder. Snarere vil jeg antage, det sker, når hvalrossen gennempløjer vegetationen på havbunden efter muslinger, som er dens vigtigste føde, og ved denne lejlighed får en tand i klemme i en klipperevne, hvilket så kan ende med, at tanden knækker.

Efter at dyrene var kommet i vandet og havde fået sig en dukkert i de kolde bølger, kom der mere liv over dem, så vi regnede med, at de nu ville forsvinde, men

tværtimod. De lagde sig i en lang række i det lave vand og stirrede på os. Nogle af de mest aggressive krøb igen op på stranden og lå her med højt løftet hoved. Det var tydeligt at se både på disse dyr og de andre, der lå i vandet, at de var rede til at tage en frygtelig hævn, om vi her i deres rette element var kommet dem nær. Vi var glade for, at vi ikke havde lagt motorbåden her i nærheden; den ville være blevet slået i stumper og stykker af de rasende dyr. De tænkte heller ikke på at opgive deres soveplads, thi næppe havde vi vendt dem ryggen, før de alle rykkede nærmere ind til stranden, og da vi sejlede bort, lå de igen alle på land og fortsatte deres afbrudte søvn. —

Under mine mange sammentræf med hvalrosser, tilfældige som tilstræbte, har jeg ofte stillet mig spørgsmålet: Er det virkelig ondskab og ikke blot nysgerrighed, der undertiden får dette dyr til at opføre sig, som det gør?

Parry, en af de første forskningsrejsende, som havde adskillige sammentræf med store hvalrosskarer nord for Spitsbergen, siger om sine erfaringer, at hvalrossen aldrig er den første til at angribe. Stort set stemmer dette overens med mine egne erfaringer, og selv om andre polarrejsende ikke udtaler sig herom, så tyder deres oplevelser dog på det samme. Da Fridtjof Nansen sammen med sin ledsager, Johannsen, efter deres overvintring på Franz Josefs land befandt sig på vej sydover, mødte de store flokke hvalrosser, af hvilke enkelte dyr gentagne gange kom dem betænkelig nær, medens de i deres sejldugskajakker søgte at bane sig vej mellem isen. Men selv om dyrene i deres nysgerrighed kunne røre ved de skrøbelige fartøjer, kunne der dog ikke være tale om et angreb. Først da de rejsende skød nogle af dyrene, deriblandt nogle ganske små unger, var det forbi med freden. Angrebet kom dog først den følgende dag, og det havde nær kostet Fridtjof Nansen livet.

Men selv om hvalrossens optræden overfor mennesket således i almindelighed i første række er præget af nysgerrighed, og selv om den normalt først angriber, når der gøres den fortræd, så findes der dog undtagelser, som tyder på, at der mellem nysgerrighed og angreb kun er et lille spring, og at lysten til at gøre fortræd alligevel stikker den i blodet. Der findes nemlig blandt hvalrosserne enkelte individer, som holder sig udenfor dette dyrs forskellige former for fællesskab. Hyppige er de vistnok ikke, og det synes ofte eller kun at være gamle, måske meget gamle hanner.

En sådan ondskabsfuld eneboer lærte vi at kende allerede under min første overvintring i Østgrønland. Den kom ofte i nærheden af vort overvintringskvarter, hvor havbunden var særlig rig på muslinger. Hele dens adfærd tydede dog på, at den også var meget interesseret i, hvad vi foretog os nede ved stranden, og ikke mindst interesserede vore hunde den. Fra de andre hvalrosser kunne den altid let skelnes på den lysere, næsten gullige farve, og ellers udmærkede den sig ved at være i besiddelse af et par særdeles velvoksne og velbevarede tænder. Det var dog først i den

*Her er hvalrosserne på vej tilbage
til deres rette element; som det ses, kan de gå på alle fire ligesom et rigtigt landdyr.*

Foto: Alwin Pedersen

anden sommer, efter at vi havde mistet vore større både, at vi lærte den rigtig at kende og kom i nærmere berøring med dens tilsyneladende onskabsfulde glæde ved at gøre fortræd. Men forinden havde jeg haft en oplevelse med den, som jeg her vil fortælle om:

Efterårets voldsomme storme havde lagt sig, efterfulgt af en stille kold periode, og i løbet af nogle få dage havde fjorden hyllet sig i sin første blanke nyiskappe. Isen var endnu tynd, men stærk nok til at bære en mand. Netop denne morgen var en isbjørn kommet over isen for at aflægge os et besøg. Jeg betænkte mig derfor ikke på at benytte den samme direkte vej over isen for at spare en lang og besværlig omvej over land.

Da jeg var kommet et stykke ud på isen, mærkede jeg et slag under mine fødder. I det samme fik jeg gennem den tynde gennemsigtige is øje på en hvalros, som lå umiddelbar under mig med ryggen mod isen. Hurtig sprang jeg et skridt til side, men hvalrossen foretog bare en drejning og var igen under mig, og nu så jeg den pludselig med baghovedet dunke mod isen, som denne gang slog revner til alle sider. Jeg sprang for livet for at komme bort fra det farlige sted. Bagved mig lød igen et slag og denne gang klirrede isen. Medens jeg løb, kastede jeg et blik tilbage over skulde-

ren og så da, at det var den gamle gule han, som nu havde hovedet ovenfor isen og trak vejret under de sædvanlige pustende og stønnende lyde. Op og ånde skulle den jo, så der var intet påfaldende i dette, hvorfor jeg regnede med, at jeg nu ville være i fred for den. Alligevel gik jeg hurtigere end normalt for at komme længst muligt bort fra den. Men der gik ikke mange minutter, før det forekom mig at have set en skikkelse bevæge sig under mig, og inden jeg nåede at forvisse mig derom, ramte et slag mig igen under fødderne.

Først nu begyndte situationens alvor at gå op for mig. Isen her midt i bugten var temmelig tynd, og det ondskabsfulde dyr var åbenbart ude efter at få mig ned til sig i vandet. Jeg løb så hurtigt, det var mig muligt på den spejlblanke flade, men hvalrossen kunne med lethed følge mig. Den ramte gentagne gange påny præcis under fødderne, og hver gang revnede isen. Så begyndte jeg at løbe i siksak; det hjalp noget, men på denne måde kom jeg kun langsomt frem, og jeg kunne jo ikke blive ved med at løbe på den spejlblanke flade uden at trættes, og faldt jeg, var jeg fortabt. Det eneste lyspunkt i dette halsbrækkende væddeløb var, at min udholdende plageånd ind imellem måtte op for at trække vejret, og dette gav mig hver gang et lille forspring. Det, der omsider reddede mig fra dette enerverende væddeløb, var isen. Medens jeg sprang for livet, opdagede jeg, at isen et stykke forude havde en lysere farve, et sikkert tegn på, at den var tykkere. Da det udholdende dyr så igen måtte op at ånde, løb jeg så hurtigt, det var mig muligt på den spejlblanke flade og uden hensyn til, at jeg snart hørte isen blive slået i stykker bagved mig, og tilsidst mere gled end løb jeg ind på den tykkere is og var i sikkerhed.

Den samme hvalros overfaldt senere en af mine kammerater, medens han stod i begreb med at gå i en båd. Det lykkedes ham først i sidste øjeblik at redde sig i land, inden hvalrossen, der havde løftet båden i vejret, væltede den.

Stort set viste alle hvalrosser dengang en tiltagende nærgaenhed og frygtløshed overfor os. Det var, som om de var klar over vor hjælpeløse stilling, såsnart vi vovede os ud i deres element. Skyde på dem gjorde vi jo ikke, sålænge det kunne undgås, bl. a. af hensyn til de grønlandere, der efter os skulle bo her; vi ville ikke jage vildtet bort. Netop som følge af disse forhold lærte vi hvalrosserne så godt at kende og ikke mindst den enlige gamle han, hvis frygtløshed hurtigt udartede til ligefrem ondskab.

Også eskimoerne kender disse ondskabsfulde hanner. Efter hvad R. Müller beretter, var i vinteren 1893 to fangere fra Holsteinsborg, der var fætre, på sæljagt. De lå i nogen afstand fra hinanden, ventende på, at sælerne skulle dukke op, idet de dog stadig holdt øje med hinanden. Pludselig opdagede den ene fanger ved at se hen til sin fætter, at han var kærtret, men i det han ville ro hen for at hjælpe ham, så han i samme øjeblik en hvalros rejse sig højt op af vandet og kaste sig over kajakken, som straks knækkede midt over, så begge spidserne ragede i vejret. Da han kunne sige sig

*Efter at hvalrosserne var kommet i vandet og havde fået sig
en dukkert i de kolde bølger, lagde de sig i det lave vand og stirrede på os med rasende blikke.*

Foto: Alwin Pedersen

selv, at redning her var umulig, da fætteren rimeligvis allerede var død, flygtede han af alle kræfter for ikke at komme til at dele hans skæbne. Han vidste ikke, hvorledes det hele var gået til fra begyndelsen af, men troede ikke, at fætteren havde harpuneret hvalrossen, da han ikke havde hørt ham udstøde det sædvanlige råb, som grønlanderne altid udstøder, når de har harpuneret en hvalros, for at kalde hjælp til. Han antog snarere, at det var en af de gamle ondskabsfulde hanner, der uden selv at være angrebet, ofte overfalder kajakker og som uden varsel var kommet op ved fætterens kajak og havde væltet og dræbt ham så hurtig, at han ikke engang havde fået tid til at udstøde sit råb.

Efter et andet arktisk naturfolks, tschuktschernes, mening skal de ondskabsfulde hvalrosser være dyr, som allerede i en ung alder har mistet deres mor og siden har været henvist til at klare sig på egen hånd. Ellers kan forklaringen for forekomsten af disse særlig aggressive individer måske findes der i, at hvalrossen har et overmåde heftigt temperament. Man kan tydeligt se det på udtrykket i dens øjne, som normalt er nysgerrigt, forbavset eller drilagtigt, men hurtigt skifter til det mest åbenlyse raseri, når den har indtryk af, at der gøres den fortræd eller blot ydes den mod-

stand. Hos en dyreart, der har så let ved at komme i affekt og som tillige blandt sine medskabninger i dyreriget ingen fjender har at frygte, kan det vist ikke forbavse, når „naturen går over optugtelsen“. Hvalrossens iltre gemyt er da også ganske enestående i den arktiske dyreverden, men heldigvis indskrænker dens domæne sig til havet. Havde isbjørnen, denne udprægede flegmatiker, et lignende temperament som hvalrossen, ville antallet af omkomne polarrejsende og indfødte være mangedoblet.

